

СКАРБИ: МОЛОДІЖНА СЕРІЯ

MARK TWAIN

**THE
ADVENTURES
OF TOM
SAWYER**

МАРК ТВЕН

**ПРИГОДИ
ТОМА
СОЙЕРА**

Повість

*Переклад з англійської
Юрія КОРЕЦЬКОГО
та Олени ЛОМАКІНОЇ*

КИЇВ • ЗНАННЯ

Передмова

*Моїй дружині з любов'ю
присвячую цю книжку*

Більшість пригод, описаних у цій книзі, відбулися насправді: зо дві-три з них трапилися зі мною, решта — з моїми шкільними товаришами. Гека Фінна змальовано з життя, Тома Сойєра — також, хоча це й не окремий персонаж — він поєднує в собі риси трьох моїх знайомих хлопчаків і, отже, належить до складного архітектурного стилю.

Дивацькі забобони, згадувані в цій книзі, були дуже поширені серед дітей і рабів на Заході в часи, які охоплює ця оповідь — а це років тридцять-сорок тому.

Хоча основним наміром моєї книги є розважити хлопчиків і дівчаток, маю надію, що це не відверне від неї увагу чоловіків і жінок, адже частиною мого задуму була спроба у веселий спосіб нагадати дорослим, якими вони колись були, що відчували, про що думали й говорили, та в які дивні пригоди часом потрапляли.

Автор
Гартфорд, 1876

Розділ I

— **Т**оме!

Мовчанка.

— Томе!

Мовчанка.

— Що трапилося з цим хлопчиськом, хотіла б я знати! Томе!

Старенька зсунула окуляри на кінчик носа й поверх них оглянула кімнату. Потім пересунула їх на лоба й визирнула з-під них. Таку дрібницю, як хлопчик, вона майже ніколи не шукала *крізь* окуляри: вони були її парадним вбранням, гордістю її серця, були виготовлені для оздоби, а не для практичних потреб. З таким самим успіхом вона могла дивитися й крізь пару пічних заслінок. На якусь хвилю вона розгубилася, а потім сказала не дуже сердито, але досить голосно, щоб могли почути й меблі:

— Присягаюся, якщо я спіймаю тебе, я...

Вона не договорила, бо, нахилившись, уже совала мітлою під ліжком, а отже, мала набирати повітря для подальших штурханів. Але з-під ліжка вона видобула лише kota.

— Зроду не бачила такого паскудника!

Вона підійшла до відчинених дверей і, стоячи на порозі, окинула оком гілчасті помідори, що поросли дурманом, — її город. Жодних ознак Тома. Тож

вона підвищила голос, — так щоб було чути якомога далі, — й гукнула:

— Ге-е-ей, *Томе-е!*

Позаду щось злегка зашаруділо. Тітонька обернулася саме вчасно, аби схопити хлопчика за полу куртки й перешкодити його втечі.

— Ось ти де! Слід було б мені зазирнути до цієї комори. Що ти там робив?

— Нічого.

— Нічого?! А ти поглянь на свої руки. І на свій рот. Що це таке?

— Я не знаю, тітонько.

— Ну то я знаю. Це варення, от що це таке. Сорок разів казала тобі: якщо ти не залишиш це варення у спокої, я з тебе шкуру спущу! Дай-но мені он ту різку.

Різка здійнялася у повітря — біда була немінуча.

— Ой! Тітонько, озирніться!

Старенька з переляку обернулася й схопилася за спідницю. А хлопчик миттю накивав п'ятами, перехопившись через високий паркан. Тітка Поллі на хвилю остовпіла, а тоді тихо розсміялася.

— Хай йому грець, цьому хлопчиську! Невже я ніколи нічого так і не навчуся? Хіба ж він мало мене дурив? Але старий дурень найдурніший за всіх. Недарма говорять, що старого пса не навчиш нових штук. Але, Боже ж мій, він завжди вигадує щось нове, і ніколи не вгадаєш, що цей розбишака утне. І він начебто знає, скільки можна мучити мене, допоки я не розсерджуся, знає, як може збити мене з пантелику чи розсмішити. І тоді все летить шкереберть, і я ніколи не можу відлупцювати його. Ох, бачить Бог, не виконую я свого обов'язку щодо цього хлопця. Слушно говорить Святе Письмо: заощадиш різку — попустиш дитину. Я знаю, що стражда-

тому за гріхи нас обох. У нього немов диявол вселився, але Боже правий! Він же син моєї покійної сестри, бідолашний, і не можу я його відшмагати. Щоразу, як я відпускаю його, мене мучить совість, а як б'ю — моє старе серце мало не розривається. Істинно говорить Святе Письмо: у людини, що від жінки народжена, турботи довгі, а дні короткі. І це таки правда. Цього вечора він байдикуватиме, тож завтра мені доведеться змусити його попрацювати, щоб хоч якось покарати. Звісно, жорстоко змушувати його працювати в суботу, коли всі інші хлопчачки відпочиватимуть, але що ж вдієш — роботу він ненавидить найбільше, тому я *маю* хоч якось виконати свій обов'язок, бо інакше занапащу дитину.

Том таки весь час пробайдикував, досить непогано при цьому провівши час. Він прийшов додому якраз вчасно, аби допомогти Джимові, чорношкірому хлопчачкові, напилати дров на наступний день і нарубати трісок перед вечерею. Принаймні Том устиг розповісти Джимові про свої пригоди, поки той виконав три чверті роботи. Молодший брат Тома (чи, радше, зведений брат) Сід уже впорався зі своєю частиною роботи (збиранням скіпок) — він узагалі був сумирним хлопчиною, не встрявав у пригоди й нікому не завдавав клопоту.

Поки Том уминав свою вечерю, а при нагоді ще й нишком тягав цукор, тітка Поллі ставила йому каверзні, повні прихованих підступів, запитання, намагаючись підловити його й вивідати правду. Простодушна жіночка тішила себе марнославною думкою, ніби вона обдарована талантом тонкої й таємної дипломатії. Їй подобалося вважати свої наївні виверти майстерними хитрощами.

— Томе, — сказала вона. — У школі сьогодні було досить тепло, еге ж?

— Ага.

— Надзвичайно тепло, правда?

— Ага.

— І тобі, Томе, не хотілося піти скупатись?

Том відчув: щось негаразд. Йому в душу закралася непевна підозра. Він пильно вгледівся в обличчя тітки Поллі, проте не зміг ні про що здогадатися. Тому відповів:

— Та ні... тобто не дуже.

Старенька помацала Томову сорочку й сказала:

— Однак тепер тобі не надто спекотно.

І самовдоволено подумала: як уміло вона переконалася, що сорочка суха, ніхто навіть не второпав, що вона мала на думці. Однак тепер Том таки збагнув, куди дме вітер, тому поспішив запобігти подальшим розпитуванням:

— Дехто з нас підставив голову під кран. У мене ще й досі волосся мокре. Бачите?

Тітка Поллі з прикрістю подумала, що не взяла до уваги таку просту річ і прогавила цей трюк. Раптом її окрило нове натхнення:

— Томе, а перш ніж лізти під кран, ти ж не відірвав комірця від сорочки в тому місці, де я його пришила? Розстебни куртку!

Том зовсім перестав хвилюватися. Він розстебнув куртку. Комірець сорочки був дбайливо пришитий.

— Тьху ти! Оце так! А я була певна, що ти чкурнув зі школи й бігав купатись. Але я прощаю тобі. Ти, Томе, начебто кращий, ніж може здатися. Принаймні *зараз*.

Вона й журилася, що її хитроці не досягли мети, і водночас раділа, що Том нарешті став на шлях слухняності.

Але Сід зауважив:

— А мені здавалося, ніби комірець ви пришили білою ниткою. А тепер я бачу, що нитка чорна.

— Так, я шила таки білою ниткою. Томе!

Але Том не став чекати, що буде далі. Вже за двома він гукнув:

— Сідді, я тебе за це відлупцюю!

У безпечному місці Том оглянув дві великі голки, встромлені за вилоги його куртки. На одній з них було накручено білу нитку, на іншій — чорну. Він пробурмотів:

— Вона б ніколи не помітила цього, якби не Сід. Чорти б його забрали! Вона шие то чорною, то білою. Якби ж вона зупинилася на якомусь одному кольорі! А то ніколи не догледиш. Але я буду не я, коли не поб'ю за це Сіда. Я його провчу!

У своєму містечку він аж ніяк не був зразковим хлопчиком. Проте він знав одного такого — і терпіти його не міг.

За дві хвилини, та навіть раніше, він забув усі свої турботи. І не тому, що вони були хоч на дрібку менш тяжкі й гіркі, ніж турботи дорослих. Справа в тому, що на той час їх поглинуло й витіснило з голови інше захоплення — так само, як і в дорослої людини нещастя забуваються у запалі нової справи. І новим захопленням Тома став новий спосіб свисту, якого його навчив один негр, тож тепер він шукав місця, де міг би безперешкодно попрактикуватися. Свистіти треба по-пташиному, з мелодійними трелями, час від часу торкаючись язиком піднебіння — читач, певно, пригадує, як це робиться, якщо сам був хлопчиком. Старанність і наполегливість невдовзі зробили його майстром цієї справи, і незабаром він походжав вулицею, і рот його був сповнений музики, а душа сповнена вдячності. Він почував себе як астроном, що відкрив нову планету, — ба більше, якщо йдеться про глибоку непідробну радість, то у хлопчика вона була щиріша, ніж в астронома.

Улітку вечори довгі. Ще було видно. Раптом Том урвав свій свист. Перед ним стояв незнайомий хлоп-

чик трохи вищий від нього самого. Нова особа будь-якого віку й статі завжди викликала напружену зацікавленість у маленькому старому містечку Сент-Пітерсберг. До того ж хлопчик був гарно одягнений — гарно одягнений у будній день. А це було просто таки нечувано. На ньому був прегарненький капелюшок, його синя суконна куртка, добре пошита й застібнута на всі гудзики, була нова й чистенька, так само, як і його штани. Він був взутий у черевики, хоча сьогодні була лише п'ятниця. На шиї навіть була краватка — шматок строкатої стрічки. Взагалі він мав вигляд міського чепуруна, і цей вигляд страшенно дратував Тома. Що більше Том розглядав це диво дивнее, то більше задирав носа, удаючи, ніби зневажає таке вбрання, і тим біднішим здавався йому його власний одяг. Жоден з хлопчаків нічого не говорив. Але варто було одному з них зробити крок, як робив крок і другий, проте рухалися вони лише в бік, немов по колу, — вони весь час стояли лицем до лиця й дивилися одне одному в очі. Нарешті Том озвався:

— А я можу тебе відлупцювати!

— Та невже?!

— А то! І відлупцюю!

— Не відлупцюєш, не можеш!

— Можу!

— Не можеш!

— Можу!

— Не можеш!

— Можу!

— Не можеш!

Запала ніякова тиша. Нарешті Том запитав:

— А як тебе звати?

— Не твоє діло.

— Зараз *покажу*, яке моє діло!

— То чого ж ти чекаєш?